वह्निं प्रति अरणेः मणिजन्यवह्निं प्रति मणेश्च कारणत्वं न तु वह्नित्वावच्छिन्नं प्रति तृणादेः कारणत्वं परस्परव्यभिचारात्। एवं यत्र कार्य्यकारणभावबाहुल्यं कार्य्यतावच्छेदकं कारणतावच्छेदकञ्च नाना तत्रास्य प्रवृत्तिः।

६६ दग्धपत्रन्यायः पत्रस्य दग्धत्वेऽपि यथा पूर्वाकारेणावस्थानं गृह्यते एवं यत्र वस्तुनो दाहेऽपि तदाकारप्रतीतिस्तत्रास्य प्रवृत्तिः एवं दग्धपटन्यायोऽप्येवं विषयः।

६७ दग्धबीजन्यायः दग्धस्य बीजस्य यथा नाङ्कुरोत्पादकता एवमविवेकनाशे न संसारवृक्षप्ररोह इत्येवं यत्र विवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः।

६८ दण्डचक्रन्यायः दण्डचक्रसूत्रसलिलादेर्यथा घटत्वाद्येकधर्मावच्छिन्नं प्रति कारणत्वमेवं विवक्षायामस्य प्रवृत्तिः।

६९ दण्डापूपन्यायः दण्डस्याखुना भक्षणे प्रतीते तत्संलग्नापूपस्य भक्षणमर्थात् यथा प्रतीयते एवं यत्र दुष्करे कस्मिंश्चिदर्थे कृतेऽन्यस्य सुकरस्य कृतत्वमर्थात् सिद्धं प्रतीयते इत्यस्य विवक्षायामस्य प्रवृत्तिः।

७० देवदत्तापुत्रन्यायः पुत्रस्य मातापितृसम्बन्धित्वेऽपि मातुः प्राधान्यविवक्षायां यथा देवदत्तापुत्र इत्युच्यते तथाऽन्यत्र यत्र मातुः प्राधान्यविवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः। पितुः प्राधान्ये देवदत्तपुत्र इति व्यपदेशः। अतएव यजुर्वेदवंशकीर्त्तने स्त्रीप्राधान्येनैव निर्देशो यथा "अथ वंशः तदिदं वयं भारद्वाजीपुत्राद्भारद्वाजीपुत्रो वात्सीमाण्डवीपुत्राद्वात्सीमाण्डवीपुत्रः इत्यादि" शत०ब्रा०१४।९।४।३०।

७१ घटारोहणन्यायः घटारोहणं तुलारोहणं दिव्यभेदः। तत्र सत्याभिसन्धस्य शुद्धिः मिथ्याभिसन्धस्याशुद्धिः तथा हि "तुलितो यदि वर्द्धेत स शुद्धः स्यान्न संशयः। समावा हीयमानो वा न विशुद्धो भवन्नरः" इत्युक्तदिशा शुद्ध्यशुद्धी ज्ञेये। एवं यत्र विवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः।

७२ धर्माधर्मग्रहणन्यायः धर्माधर्ममूर्त्तिग्रहणरूपदिव्ये सत्याभिसन्धस्य यथा धर्ममूर्त्तिग्रहणं मिथ्याभिसन्धस्याधर्ममूर्त्तिग्रहणम् ताभ्यां च जयपराजयौ यथा भवतः। एवं यत्र विवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः। तच्च दिव्यं पितामहेनोक्तं यथा "राजतं कारयेत् धर्ममधर्मं सीसकायसम्। लिखद्भूर्जे पटे वापि धर्माधर्मौ सितासितौ। अभ्युक्ष्य वञ्चगव्येन गन्धमाल्यैः समर्चयेत्। सितपुष्पस्तु धर्मः स्यादधर्माऽसितपुष्पभृत्। एवंविधावथालेख्य पिण्डयोस्तौ निधापयेत्। गोमयेन मृदा वापि पिण्डौ कार्य्यौ समन्वतः। मृद्भाण्डकेऽनुपहते स्थाप्यौ चानुपलक्षितौ। उपलिप्ते शुचौ देशे देवब्राह्मणसन्निधौ। आवाहयेत् ततो देवाल्लोकपालांश्च पूर्ववत्। धर्मावाहनपूर्वं तु प्रतिज्ञापत्रकं ततः। यदि पापविमुक्तोऽहं धर्मस्त्वायातु मे करे" "अभियुक्तस्तयोश्चैकं प्रगृह्णीताविलम्बितः। धर्मे गृहीते शुद्धिः स्यादधर्मे तु स हीयते"।

७३ नष्टाश्वदग्धरथन्यायः इत्थं लोकप्रसिद्धिः द्वौ हि रथिनौ कञ्चिद्ग्रामं प्रविश्य रथाभ्यामवतीर्य्याश्वांश्च मोचयित्वा खट्वायां निविष्टौ दैवेन तदानीं दन्दह्यमाने तस्मिन् ग्रामे तयोरेकः पश्चादश्वान्निःसारयिष्यामीति धिया रथमादौ निःसारितवान् अपरस्त्वश्वान्, तावता तस्मिन्स्थले दग्धे एकस्याश्वानष्टा द्वितीयस्य रथोदग्धः तौ चान्योन्यापेक्षया एकं रथं कृत्वा यथेष्टदेशं यथा प्रजग्मतुस्तथार्थवादविधिवाक्ये प्रधानाङ्गवाक्ये चेतरेतराकाङ्क्षयैकवाक्यतां प्राप्य प्रवृत्त्यादिकं जनयतः।

७४ न हि करकङ्कणदर्शनायादर्शापेक्षेति न्यायः यथा प्रत्यक्षयोग्यं करे स्थितं कङ्कणं प्रत्यक्षेणैव गृह्यते न तद्दर्शनायादर्शापेक्षा एवं प्रत्यक्षसामग्रीसत्त्वे तयैव पदार्थप्रतीतिर्नानुमित्यादिसामग्र्यपेक्षेति विवक्षायामस्य प्रवृत्तिः "न हि करिणि दृष्टे चीत्कारेण तमनुमिमतेऽनुमातारः" वाचस्पत्युक्तमेतन्न्यायमूलकम्। अनुमित्सायां तु तदपेक्षा "प्रत्यक्षपरिकलितमप्यर्थमनुमानेन बुभुत्सन्ते तर्करसिकाः" इति वाचस्पत्युक्तेः।

७५ न हि त्रिपुत्रो द्विपुत्रः कथ्यते इति न्यायः त्रित्वस्य द्वित्वव्यापकत्वेऽपि वाक्यस्य सावधारणत्वात् पुत्रत्रयवतः पुत्रद्वयवत्त्वेऽपि न तस्य द्विपुत्रशब्दवाच्यता न्यूनसंख्याव्यवच्छेदकत्वेन त्रिशब्दस्य न यथा द्विपुत्रवाचकतेत्येवं यत्र विवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः।

७६ न हि दृष्टेऽनुपपन्नं नामेति न्यायः न प्रत्यक्षविषये प्रमाणान्तरान्वेषणमिति यत्र विवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः तथा हि प्रत्यक्षस्य सर्वप्रमाणबाधकत्वात् अनुपपत्तेरर्थापत्तिरूपतया व्यभिरेकानुमितिरूपतया वा प्रत्यक्षेण बाध्यत्वात् प्रत्यक्षविषये विरोधिन्या अनुपपत्तेर्न सम्भवः।

७७ नहि निन्दा निन्द्यं निन्दितुं प्रवर्त्तते किन्तु विधेयं स्तोतुमिति न्यायः निन्दार्थवादस्य तदितरत्र प्राशस्त्यविधानार्थमेव प्रवृत्तिर्न तु तस्य निन्दार्थं निन्दायां प्रयोजनाभावादित्येवं मीमांसायां लोके च प्रसिद्धम्।

७८ निम्नगाप्रवाहन्यायः नदीप्रवाहो हि यां दिशं स्वभावतो गच्छति ततोऽन्यत्र तस्य नयने महाप्रयासेऽपि न